

**Preventie van schoolverzuim en thuiszittende leerlingen
vanuit de SWPBS-aanpak**

Meer dan registreren!

José Wichers - Bots & Trees Das

Samenvatting

In het schooljaar 2016/2017 bezochten ruim 8.000 leerplichtige leerlingen geen school. De ambitie is dat in 2020 geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszit zonder passend onderwijs of zorgaanbod. In dit artikel wordt ingegaan op de mogelijkheden die een school

heeft om een preventief beleid te ontwikkelen ten aanzien van schoolverzuim vanuit de SWPBS-aanpak. Vanuit een meergelaagd model voor preventie van problematisch schoolverzuim worden enkele interventies besproken aan de hand van geanonimiseerde bestaande casussen uit de schoolpraktijk.

School levert een belangrijke bijdrage aan het succes van kinderen en jongeren op het gebied van taal- en rekenontwikkeling, oriëntatie op de maatschappij en burgerschap, sociale vaardigheden en probleemoplossend vermogen en voorbereiding op werk. Bovendien leidt het verwerven van een startkwalificatie tot meer kans op betaald werk en een hoger salaris. Schoolverzuim (geoorloofd en ongeoorloofd) leidt tot meer kans op drop-out en thuiszitten (NJI, 2014). In dit artikel wordt ingegaan op de mogelijkheden die een school heeft om een preventief beleid ten aanzien van schoolverzuim te ontwikkelen.

Actualiteit

In Nederland is er veel aandacht om thuiszitten van leerplichtige kinderen te voorkomen. In 2016 hebben de PO-Raad, de VO-raad, het ministerie van Volksgezondheid en Jeugd en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) het zogenoemde thuiszitterpact gesloten. Hierin hebben ze afgesproken dat ze zich verbinden aan de ambitie dat in 2020 geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszit zonder passend onderwijs of zorgaanbod (VNG, z.d., Ingrado, z.d.)

In het schooljaar 2016/2017 bezochten ruim 8.000 leerplichtige leerlingen geen school

In het schooljaar 2016/2017 waren er ruim 14.000 leerlingen die geen school bezochten. Daarvan hadden 5.736 leerlingen vrijstelling van leerplicht omdat zij op lichamelijke of psychische gronden niet geschikt zijn om tot een school te worden toegelaten (artikel 5a van de Leerplichtwet). 4.565 leerlingen stonden niet ingeschreven op een school, ondanks dat zij geen vrijstelling van leerplicht hebben (absoluut verzuim) en 4.116 leerlingen stonden ingeschreven op school maar bezochten ongeoorloofd al minimaal vier weken de school niet terwijl de leerplichtambtenaar hiervan op de hoogte was (relatief verzuim).

Het aantal **verborgen thuiszitters** is onbekend. Onder deze noemer vallen leerlingen die wel ingeschreven staan op een school maar al minimaal vier weken de school niet of slechts in deeltijd bezoeken. De leerplichtambtenaar is hiervan NIET op de hoogte omdat school het verzuim als 'geoorloofd' beschouwt. Het kan daarbij gaan om leerlingen die voor onbepaalde tijd geschorst zijn, leerlingen waarvan de ouders illegaal zijn, of leerlingen die vrijstelling van geregeld schoolbezoek hebben onder artikel 11 Leerplichtwet omdat het onderwijs onvoldoende passend voor hen is (Stichting AntiPassend Onderwijs Utrecht, z.d.).

Door de Wet passend onderwijs uit 2014 is het zicht op thuiszitters verbeterd. In deze wet staat dat als ouders zich aanmelden op een school en de school van mening is dat zij deze leerling niet kan toelaten, de school een zorgplicht heeft. Dat betekent dat de school in samenwerking met ouders en het Samenwerkingsverband (SWV) waaronder zij vallen een andere geschikte school moet vinden. De zorgplicht van de school geldt ook voor

leerlingen die de school overweegt te verwijderen of heeft verwijderd. Mochten ouders het niet eens zijn met de weigering tot toelating of verwijdering, dan kunnen zij dit verschil van mening voorleggen aan de onderwijs(zorg)consulent of de Landelijke Geschillencommissie Passend Onderwijs (Landelijke Geschillencommissie Passend Onderwijs, z.d.). Deze commissie doet binnen zes weken een uitspraak met advies. In de wet staat tevens dat als leerlingen meer ondersteuning nodig hebben dan de school standaard (basisondersteuning) kan bieden, de school een OntwikkelingsPerspectiefplan (OPP) moet opstellen. Dit plan moet de school met de ouders vaststellen in een op overeenstemming gericht overleg. Ouders moeten toestemming geven voor het handelingsdeel in het OPP (Rijksoverheid, z.d.). De Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) heeft op basis van good practices van leden een handreiking thuiszitters ontwikkeld (NVO, z.d.).

Definitie van schoolweigering en schoolverzuim

Internationaal worden verschillende termen gebruikt voor schoolverzuim omdat verschillende disciplines het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken beschrijven en onderzoeken. Zo bestuderen psychologen meestal op angst gebaseerd schoolverzuim (schoolweigering), terwijl vanuit het onderwijs en justitie meer naar wettelijk ongeoorloofd verzuim zoals spijbelen wordt gekeken. Dit heeft tot gevolg dat er (nog) geen eenduidige terminologie is (Kearney & Graczyk, 2014; Kearney, 2008).

Schoolweigering is een vorm van schoolverzuim die tot enige jaren geleden veelal werd aangeduid met de term schoolfobie. Schoolweigering onderscheidt zich van andere vormen van schoolverzuim zoals spijbelen, afwezig zijn vanwege een puur somatische ziekte of thuisblijven om te zorgen voor een zieke of fobische ouder. Schoolweigering kenmerkt zich door ernstige emotionele opwinding of lichamelijke klachten bij het vooruitzicht naar school te moeten gaan. Het thuisblijven gebeurt met medeweten van de ouders. Boven-

dien is er bij schoolweigering geen sprake van een antisociale gedragsstoornis (Van Lieshout & Van Deth, 2018).

Problematisch schoolverzuim wordt gedefinieerd als (1) het missen van ten minste 25% van de totale schooltijd voor een periode van twee of meer weken, (2) ernstige problemen met het bijwonen van lessen gedurende tenminste twee weken, met als gevolg ernstige verstoring van de dagelijkse routine van de leerling en zijn of haar familie en/of (3) absent zijn voor tenminste tien dagen gedurende elke schoolperiode van vijftien weken (Kearney & Graczyk, 2014; Kearney, 2008).

Interventies vanuit de SWPBS-aanpak

In Nederland wordt gewerkt met de Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS). Deze aanpak is voornamelijk gebaseerd op juridische maatregelen (Ingrado, z.d.). Binnen het gedachtegoed van SchoolWide Positive Behavior Support (SWPBS) wordt echter voornamelijk gekeken naar mogelijkheden om te voorkomen dat juridische maatregelen nodig zijn.

SWPBS is een aanpak gericht op het creëren van een positief, veilig en voorspelbaar schoolklimaat, waardoor het leren wordt bevorderd en gedragsproblemen zoveel mogelijk worden voorkomen. Personeel op SWPBS-scholen werkt vanuit een meergelaagd model van ondersteuning (Nelen et al., 2016; Sailor et al., 2009). Interventies zijn op

onderzoek gebaseerd en worden gekozen op basis van data, in samenwerking met ketenpartners, gericht op het welbevinden van de leerling en de groep (Kincaid et al., 2016; Kincaid, 2018).

Om de aanwezigheid op school te verbeteren en verzuim tegen te gaan, is het belangrijk om ervoor te zorgen dat de school een gastvrije en boeiende plek is met een passend onderwijsaanbod en dat aanwezigheid opgemerkt en gewaardeerd wordt (St-Amand, Girard & Smith, 2017). Om schoolverzuim terug te dringen is het essentieel om het belang van aanwezigheid op school tot prioriteit te maken. Dit past uitstekend bij de waarde verantwoordelijkheid of betrokkenheid. De positieve aanpak en het heldere consequentiebeleid op SWPBS-scholen leidt tot minder verwijderingen en schorsingen, waardoor leerlingen meer aanwezig zijn op de plaats waar ze moeten zijn (Simonsen et al., 2012).

Hieronder worden enkele preventieve strategieën op verschillende lagen van ondersteuning beschreven: schoolbrede interventies voor alle leerlingen (tier 1) en aanvullende interventies voor leerlingen met dreigend problematisch schoolverzuim (tier 2). Intensieve interventies voor individuele leerlingen met ernstig schoolverzuim worden niet besproken (tier 3) (Figuur 1). Tot slot wordt ingegaan op het belang van procesevaluatie van ex-thuiszitters. Aan de orde komen het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen gezin en school, het bespreken van wederzijdse heldere verwachtingen over de communicatie

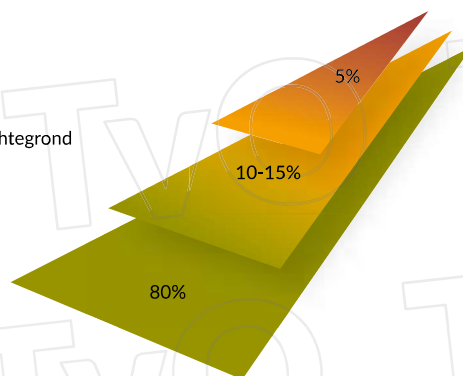
Tier 3: Intensieve Interventies

Tier 2: Preventieve doelgroep interventies

Vaststellen functie van verzuimgedrag
Rolverdeling in overleg
Vaste contactpersoon voor ouders met psychiatrische achtergrond
Langdurige samenwerking met ketenpartners

Tier 1: Preventieve schoolbrede interventies

Opbouwen vertrouwensrelatie met ouders en leerlingen
Heldere afspraken over communicatie
Systematische analyse van verzuim en incident gegevens
Analyse moeilijke onderwijsituaties
Vroegtijdige samenwerking met ketenpartners
Procesevaluatie cases ex-thuiszitters

Figuur 1: Meergelaagd model voor preventie van problematisch schoolverzuim

en rolverdeling, het vroegtijdig signaleren van dreigend schoolverzuim, de analyse van moeilijke onderwijssituaties, het bepalen van de functie van verzuimgedrag en de samenwerking met ketenpartners.

Opbouwen vertrouwensrelatie met ouders en leerling

Nog voordat de leerling op school start, beginnen de contactpersonen van een SWPBS-school met het opbouwen van een vertrouwensrelatie met alle leerlingen. Dit doen ze door vanaf het allereerste moment de noodzaak van samenwerking te benadrukken. School kan geen passend onderwijsaanbod realiseren zonder ouders als ervaringsdeskundigen van hun kind. Drie vragen van de leraar aan ouders zijn daarbij helpend:

1. Geef me drie woorden om de kwaliteiten van uw kind te omschrijven.
2. Vertel me twee dingen die ik moet weten om goed te werken met uw kind.
3. Benoem één wens of doel waar wij samen aan kunnen werken.

Communicatie

De leerkracht maakt duidelijk wat ouders van de school kunnen verwachten en wat de school van ouders verwacht. Ze maken afspraken over hoe, wanneer, waarover en met wie gecommuniceerd wordt. De wensen van ouders worden geïnventariseerd en de school maakt duidelijk wat wel en niet haalbaar is.

Bij (dreigend) problematisch verzuim is het van belang dat de school met alle betrokkenen een vergadering plant om inzicht te verwerven in de redenen van verzuim en mogelijke oplossingsgerichte interventies. Tijdens een dergelijke bijeenkomst is de rolverdeling van cruciaal belang. De leidingge-

Bij problematisch verzuim is het van belang dat de school met alle betrokkenen een vergadering plant

vende van de school is de bepaler van de grenzen: wat kan school wel/niet? De leraar/mentor is verantwoordelijk voor het onderwijs, de ouders zijn ervaringsdeskundigen, de pedagoog is degene die de attitude heeft van 'alles zien zitten', die *out of the box* denkt en data verzamelt en analyseert, de ketenpartners zijn de helpers van buiten. Het is verstandig om letterlijk naast ouders een door ouders gekozen maatje te zetten. Dit kan een professional zijn, bijvoorbeeld een maatschappelijk werkster of iemand uit het netwerk van de ouders, zoals een oma, een buurvrouw, een goed Nederlands sprekend familielid. De leerling (ook hele jonge kinderen en pubers) krijgt voorafgaand aan het gesprek de vraag wat zijn/haar wensen zijn en waarover volgens hem/haar gesproken moet worden. Na afloop krijgt de leerling de vraag om aan te sluiten bij het gesprek. De pedagoog geeft dan kort weer in voor de leerling begrijpelijke taal wat alle betrokkenen als positief zien en welke afspraak is gemaakt om het naar school gaan weer mogelijk te

Tamara

10 jaar, PO groep 6

De moeder van Tamara spreekt vanaf het begin van het schooljaar veel medewerkers aan van school en de buitenschoolse opvang (BSO) met vragen, adviezen en kritische opmerkingen. Dit leidt tot wrijving tussen school en moeder en tussen de medewerkers onderling. Er rijst een vermoeden dat moeder een borderline stoornis heeft. Er wordt een overleg gepland met de ouders, de directeur, de leerkracht, de pedagoog, de BSO en Maatschappelijk Werk. Nadat over en weer wordt uitgewisseld wat goed gaat met Tamara, wat beter kan en wat de wensen zijn, wordt afgesproken dat de moeder alle kwesties met betrekking tot school voortaan bespreekt met de pedagoog, alle kwesties over de BSO met medewerker X van de BSO en alle kwesties over thuis met de maatschappelijk werker. Alle betrokken medewerkers worden op de hoogte gebracht van deze afspraak en moeder wordt hieraan herinnerd als zij de kwestie of haar zorg met anderen wil gaan bespreken.

maken. De leerling ziet en voelt zo dat alle betrokkenen met elkaar samenwerken. Als meer uitleg nodig is, gebeurt dit buiten de vergadering in een tweegesprek tussen leerling en pedagoog.

Met name voor ouders met een psychiatrische achtergrond, bijvoorbeeld met borderline problematiek, is het van essentieel belang dat de school met hen afsprekt dat de communicatie via een vaste contactpersoon verloopt die kennis heeft van de achtergrond van de stoornis van de ouder(s). Leraren moeten daarbij afgeschermd worden zodat ze in de rol van onderwijsgevende kunnen blijven (Wichers-Bots, 2006) (zie kader Tamara).

Vroege signalering

Een vroege signalering van een leerling die de verbinding met school dreigt te verliezen werkt preventief. Het verbreken van verbinding met school kan plaatsvinden op fysiek, sociaal, cognitief en/of emotioneel niveau. Als de verbreking van de verbinding op fysiek niveau plaatsvindt, zien we veel geoorloofd en ongeoorloofd verzuim. Op sociaal niveau zien we incidenten, zoals verstorend gedrag in de klas dat leidt tot verwijdering uit de klas, op cognitief niveau zien we (plotseling) terugvallende prestaties en op emotioneel niveau zien we een slecht welbevinden, zoals zich terugtrekken en (sub)klinische scores op schoolvragenlijsten. Het is belangrijk dat de schoolmedewerkers verzuim, incidenten, terugvallende prestaties en welbevinden goed registreren en minimaal maandelijks, maar liefst wekelijks analyseren.

Veel gedragsincidenten leiden tot verzuim (Converse & Lignugaris, 2009). In de meeste schoolregistratiesystemen, zoals Magister en ParnasSys, zit een module waarmee deze data eenvoudig aange-

leverd kunnen worden aan de SWPBS-specialist, de mentor of de ib'er, die ze analyseert. Als uit deze algemene analyse een leerling naar voren komt die de verbinding met school dreigt te verliezen, wordt een specifieke analyse gemaakt van deze Moeilijke OnderwijsSituatie (MOS).

Analyseren Moeilijke OnderwijsSituatie

Een Moeilijke OnderwijsSituatie (MOS) is een situatie waarin de leerling niet doet wat de leraar verwacht (Figuur 2). Deze verwachtingen kunnen zowel te maken hebben met het leren, het gedrag als het welbevinden. Kern van deze definitie is dat niet de beperking of stoornis van de leerling uitgangspunt is, maar de onderwijssituatie waarin deze MOS zich voordoet. Dat betekent dat zowel de context van de school als het handelen van de leraren en de leerling geanalyseerd worden. De mentor of ib'er brengt met de leraar, de leerling, zo nodig de ouders en eventuele al betrokken ketenpartners de MOS in kaart; samen zoeken ze vervolgens naar oplossingen (Wichers & Das, 2015). In een vroegtijdig stadium wordt zo nodig een ketenpartner ingeschakeld. Als het overleg besluit tot een interventie, wordt eerst gekeken of er in het

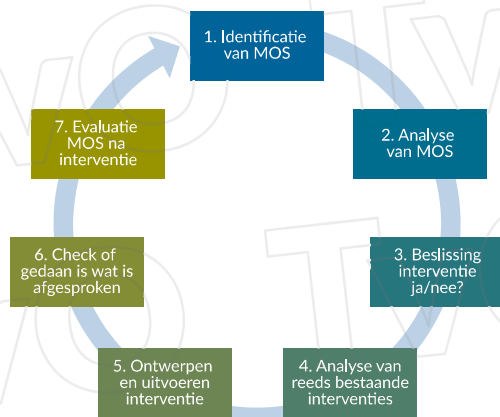
Karel 15 jaar, 4 havo

Het nieuwe schooljaar is net begonnen. Karel, een leerling met een stoornis in het autistisch spectrum, is er in de eerste twee weken al vijf keer uitgestuurd bij verschillende leraren. De analyse van de MOS vindt plaats door de mentor. Hij vraagt de betreffende leraren en de leerling naar de reden. Het blijkt dat Karel tijdens de instructie steeds vragen stelt en dat blijft doen, ook als de leraar vriendelijk vraagt te stoppen of boos wordt. Bij twee leraren is hij er niet uitgestuurd. Karel vertelt dat deze leraren een stopteken gebruiken als hij te veel niet relevante vragen stelt. De mentor besluit in overleg met Karel alle leraren te vragen dit stopteken te gebruiken. Na twee weken is Karel er nog één keer uitgestuurd. Bij navraag bij de betreffende leraar blijkt dat deze het stopteken vergeten was te gebruiken.

Kern van de Moeilijke OnderwijsSituatie is dat niet de beperking of stoornis van de leerling uitgangspunt is, maar de onderwijssituatie

In het met elkaar zoeken naar oplossingen is out of the box-denken belangrijk

verleden interventies zijn ingezet die succesvol waren. Vervolgens wordt een interventie ingezet en wordt gecheckt of er gedaan wordt wat is afgesproken. Soms hebben leraren en/of ouders meer ondersteuning nodig om een afgesproken interventie goed uit te voeren (zie kader Karel). Als het noodzakelijk lijkt om ouders te betrekken bij de analyse van een MOS, is het van belang bij het eerste gesprek beide ouders uit te nodigen. Zo wordt meer informatie verkregen (zie kader Kevin). In het met elkaar zoeken naar oplossingen die een alternatief bieden voor dat wat het verzuimgedrag heeft veroorzaakt, is out of the box denken belangrijk. Een leerling die regelmatig verzuimt maar wel goede cijfers haalt, heeft bijvoorbeeld vaak baat bij meer vrijheid en verantwoordelijkheid voor zichzelf. Een dyslectische leerling die niet voldoende profiteert van de klassikale instructie, kan zich misschien beter de stof (thuis) eigen maken met behulp van internet. Een leerling die angst heeft voor theorievakken, heeft soms baat bij meer les in praktijkvakken (Rumberger, 2011).

Figuur 2: De Moeilijke Onderwijssituatie (MOS)

Analyseren van de functie van gedrag

Leerlingen die niet kunnen voldoen aan de schoolbrede verwachtingen rond aanwezigheid, komen in aanmerking voor een tier 2- of tier 3-interventie. Data die al verzameld zijn op tier 1 geven informatie over de frequentie en de duur van het verzuim. De reden van het verzuim is dan vaak nog niet duidelijk. Aanvullende data vanuit ouders, leerling, school en eventuele ketenpartners moeten verzameld worden om de functie van het verzuimgedrag te bepalen (Figuur 3).

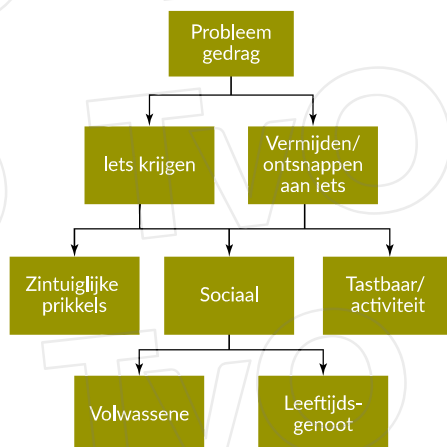
Kevin

8 jaar, PO groep 4

In het eerste halfjaar op school heeft Kevin twee keer vier weken verzuimd. Als medewerkers van school naar zijn huis bellen, krijgen zij geen contact. Hij wordt niet ziek gemeld. Als Kevin weer op school is, vertelt hij dat hij ziek is geweest. Na zo'n ziekteperiode maakt hij echter een verwarde indruk. Na de tweede verzuimperiode wordt ouders gevraagd op school te komen. Omdat moeder alleen komt, wordt het gesprek gecancelled. Het belang van de aanwezigheid van vader wordt duidelijk benoemd. Na enkele weken en weer een verzuimperiode van Kevin lukt dat. In het gesprek wordt eerst aangegeven wat goed gaat op school en vervolgens wordt ouders om advies gevraagd over hoe Kevin opvangen kan worden na een ziekteperiode. Ouders ontspannen en vertellen dat Kevin ziek is als zijn moeder een psychotische episode heeft. Kevin blijft dan thuis en zorgt voor moeder en de kleintjes, omdat vader al om 6 uur naar zijn werk moet vertrekken. In overleg met ouders wordt via de GGZ een Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundige ingeschakeld. Er wordt afgesproken dat zij gebeld wordt op de eerste dag dat Kevin thuis is. De SPV'er gaat dan thuis-hulp regelen, zodat Kevin één of twee dagen later weer naar school kan. Uiteindelijk wordt deze interventie de hele basisschoolperiode met succes gehandhaafd.

Ook de nadruk op de gesignaleerde afwezigheid kan resulteren in meer schoolverzuim

Het schoolverzuim kan ervoor zorgen dat zintuiglijke prikkels, sociale contacten of tastbare activiteiten verworven én/of vermeden worden. Hierbij kunnen zowel volwassenen als leeftijdsgenoten een rol spelen. Zo kan een hoogbegaafde leerling met schoolverzuim het eenvoudige schoolwerk vermijden en boeiender activiteiten thuis verwerken. Een leerling met een stoornis in het autistisch spectrum vermijdt zo wellicht sociale contacten met leeftijdsgenoten en verwerft computertijd thuis.

Figuur 3: De functie van gedrag

Samenwerken met ketenpartners

Op basaal niveau werkt vroegtijdige samenwerking met ketenpartners preventief. Zo is een leerling die zich opeens gaat krassen, gebaat bij een snelle verwijzing, en is de mentor van een leerling met vermoeden van drugsgebruik gebaat bij advies van een professional in de verslavingszorg. Deze signalen kunnen namelijk op termijn leiden tot schoolverzuim.

Als een leerling na een periode thuis weer naar school gaat, is in de meeste gevallen ook een ketenpartner, zoals de GGZ, Jeugdzorg of een rebound-voorziening betrokken. Van belang is dat school bij ketenpartners nagaat wat de opstelling van de leraren moet zijn naar de leerling. Zeker op een VO-school is het voor een leerling van belang dat er eenduidig wordt gereageerd en er geen individuele gesprekjes volgen met diverse leerkrachten. Ook de nadruk op de gesignaleerde afwezigheid kan resulteren in meer schoolverzuim. Voor terugplaatsing worden vaste overlegmomenten afgesproken om het verloop te monitoren.

Jessica

13 jaar, cluster 4 VSO

Uit het dossier blijkt dat de cluster 4-school Jessica's vierde school is en de jeugdzorginstelling de derde, met daartussendoor periodes van thuis wonen met veel schoolverzuim. Om te voorkomen dat dit weer gebeurt, is de schoolpedagoog driekwart jaar bezig om een afspraak te plannen op school met de mentor, de jeugdzorginstelling, de gezinsvoogd en de ouders. Na de geschiedenis van school en wonen geschetst te hebben, is als gezamenlijk doel geformuleerd dat Jessica alleen van woonplek of school kan veranderen na overleg met alle betrokkenen. Dit leggen de partijen in het bijzijn van Jessica contractueel vast. Toch geeft school na anderhalf jaar aan dat Jessica te moeilijk is. Een overleg zorgt ervoor dat Jessica op school kan blijven. Na nog een jaar geeft Jeugdzorg aan dat Jessica niet op de woongroep kan blijven omdat ze niet te hanteren is. Na een oplossingsgericht overleg blijft het uitgangspunt dat Jessica niet verplaatst zal worden, gehandhaafd. Omdat het zo goed blijkt te gaan met Jessica, vragen ouders of zij thuis kan komen wonen. Gezien de historie en het belang van het hanteren van gemaakte afspraken wordt besloten dat het contract wordt gehonoreerd. Uiteindelijk gaat Jessica op haar negentiende over naar begeleidkamerbewoning, en vindt ze passend werk.

Jan 8 jaar, SO

Jan, een jongen met een licht verstandelijke beperking, wordt vanuit het basisonderwijs verwezen naar het speciaal onderwijs. Bij de start verzuimt Jan veel van school. Het lukt niet om met zijn ouders in contact te komen, de telefoon wordt niet opgenomen. Ook de leerplichtambtenaar krijgt geen contact. Op maandagmorgen is Jan er na een week verzuim weer niet. De pedagoog besluit na overleg met de directie onaangekondigd naar Jans huis te rijden. Zij vindt vader daar in beschonken staat, terwijl Jan opgesloten in een duivenhok met zijn hoofd tegen het gaas bonkt. Diezelfde middag wordt Jan overgebracht naar de crisisopvang.

Voor sommige leerlingen met ernstige emotionele, gedrags- en leerproblemen is langdurige samenwerking met ketenpartners noodzakelijk. Deze ketenpartners kunnen professionals uit de jeugdzorg zijn (zie kader Jessica), maar ook de buurvrouw, een familielid, een wijkagent, buurtwerkers, coaches van sportclubs, enzovoort.

Indien meerdere partijen zich ernstig zorgen maken over de ontwikkeling van een leerling doordat er met ouders geen overeenstemming wordt bereikt over een passend onderwijs/zorgaanbod, wordt "Veilig Thuis" ingeschakeld. Dit wordt aan ouders meegedeeld.

In een enkel geval lukt het noch school noch ketenpartners om met ouders in contact te komen

Het preventief inzetten van SWPBS-interventies leidt tot minder schoolverzuim

In een enkel geval lukt het noch school noch ketenpartners om met ouders in contact te komen. Belangrijk is dan dat de pedagoog/intern begeleider/zorgcoördinator niet loslaat, maar zich vastbijt in de casus zoals bij Jan (zie kader Jan).

Procesevaluatie

Op basis van een aantal individuele cases met problematisch verzuim vindt een procesevaluatie plaats met als doel thuiszitten in de toekomst te voorkomen. Hierin bespreken alle betrokkenen - leerling, ouders, school en ketenpartners - wat van deze casuïstiek geleerd kan worden voor toekomstig preventief beleid. Hoe had het thuiszitten voorkomen kunnen worden? Wat betekent dat voor toekomstig beleid op het niveau van de leerlingen, de school en het Samenwerkingsverband? Welke interventies zouden ontwikkeld kunnen worden om te voorkomen dat leerlingen thuis komen te zitten? Dit kunnen basale, aanvullende en/of intensieve interventies zijn. Zo werden op de VAVO (Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs), een school voor leerlingen vanaf zestien jaar die alsnog deelcertificaten of hun eindexamen kunnen behalen naar aanleiding van een procesanalyse van frequent verzuimende leerlingen voortaan de volgende interventies ingezet:

Basale interventies:

- Tijdens de intake wordt leerlingen gevraagd wat zij nodig hebben om alle lessen te volgen.
- Leerlingen krijgen aan het begin van het schooljaar les over het belang van het volgen van de lessen en gaan met elkaar op zoek naar hulpmiddelen voor zichzelf om dat te realiseren.

- Leerlingen die te laat komen, vullen na de les in de klas een briefje in met de reden (*keep the flow of instruction* en geen aandacht van de leraar).
- Mentoren krijgen les in oplossingsgerichte, motiverende gesprekstechniek.

Aanvullende interventies:

- Leerlingen die meer dan twee keer in een week verzuimen of te laat komen, krijgen op vrijdag een oplossingsgericht gesprek met een lid van het management.
- Leerlingen die veel verzuimen en leerlingen van wie de mentor of een lid van het managementteam beoordelen dat er meer nodig is, worden naar de trajectcoördinator verwezen.

Conclusie

Het preventief inzetten van SWPBS-interventies op drie niveaus leidt tot minder schoolverzuim en daardoor tot het terugdringen van het aantal leerlingen dat thuis zit. Waardevolle strategieën zijn vanaf dag één het opbouwen van vertrouwen met leerling en ouders, het realiseren van een goede communicatie door wederzijds heldere verwachtingen uit te spreken en het hanteren van een rolverdeling in multidisciplinaire gesprekken, het vroegtijdig signaleren, het datagestuurde werken vanuit een Moeilijke Onderwijssituatie, het analyseren van de functie van het verzuimgedrag en het samenwerken met ketenpartners. Tot slot kan een procesevaluatie van cases van ex-thuiszitters leiden tot verandering van beleid op school en binnen het SWV en tot ontwikkeling van schoolbrede en aanvullende interventies.

Over de auteurs

Dr. José P.M. Wichers-Bots
(j.wichersbots@live.nl) is orthopedagoog, PBS-opleider/coach en lid van de Landelijke Geschillencommissie Passend Onderwijs.

Dr. Trees C.M. Das
is senior docent bij het Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg van Fontys Hogescholen, PBS-opleider/coach en lid van PBS team NL.

Geraadpleegde literatuur kunt u vinden op:
www.tijdschriftvoororthopedagogiek.nl.